

1938 • 1939 • 1940 • 1941 • 1942 • 1943 • 1944 • 1945

**Československá samostatná
obrněná brigáda
a obléhání Dunkerque**

1943-1945

Československá obec legionářská

Slovo předsedy ČsOL MUDr. Pavla Budinského MBA, Ph.D

Po krátké odmlce se Vám dostává do rukou druhá publikace z řady, kterou Československá obec legionářská zahájila v roce 2008. Tentokrát se věnujeme období druhé světové války a působení našich vojáků na západní frontě v letech 1943 až 1945. Je dobré si připomenout všechny naše občany, kteří stejně jako naši legionáři v první světové válce, opustili svůj domov a se zbraní v ruce se podíleli na obnově našeho státu bez ohledu na své pohodlí a bezpečnost. Naším posláním a úkolem je tento jejich odkaz zachovat a připomínat, a i proto v roce 90. výročí založení Československé obce legionářské vychází tato publikace.

Zvláště proto děkuji:

Petru Hofmanovi a Zdenko Maršálkovi, kteří tuto publikaci sepsali

Vojenskému ústřednímu archivu – vojensko historickému archivu Praha, který poskytl fotografie

Milanu Mojžíšovi, který se podílel na vzniku publikace

Jiřímu Prosovi, který publikaci zpracoval po grafické stránce

Ministerstvu obrany ČR, které finančně podpořilo vydání této publikace.

Československá samostatná obrněná brigáda se aktivně zapojila do bojů proti hitlerovskému Německu. V rámci spojeneckých invazních vojsk převzala samostatný úkol chránit strategické komunikační trasy a tím i týt hlavního uskupení. Své zadání splnila úspěšně. Během působení u Dunkerque jí podléhaly početné jednotky dalších armád protiněmecké koalice, a českoslovenští velitelé dokázali zvládnout nelehkou kooperaci celého mnohonárodního uskupení. Nezanedbatelným se stal i propagandistický rozměr bojů – město Dunkerque bylo světové veřejnosti dobře známé, a pro Brity mělo od roku 1940 velký symbolický význam. V průběhu frontového nasazení brigáda také dokázala dokončit vlastní organizaci a začlenit materiální a personální doplňky. Na jaře 1945 představovala moderní, dobře vyzbrojený a všestranně připravený svazek a byla tak pro obnovující se československou armádu nepochybně velkým přínosem. Její místo v české vojenské historii je významné jak vzhledem k odkazu jejích příslušníků, aktivních bojovníků proti nacismu a za národní a státní samostatnost, ale i z pohledu tradice společného boje bok po boku s dalšími spojeneckými jednotkami, což je i pro dnešní českou armádu čím dál více aktuální.

Boje Československé samostatné obrněné brigády u severofrancouzského přístavu Dunkerque představovaly vyvrcholení činnosti československých pozemních jednotek na Západě v letech druhé světové války. Několik tisíc československých vojáků obléhalo po sedm měsíců opevněný přístav, ležící hluboko v týlu spojeneckých vojsk. Brigáda plnila samostatný operační úkol, během něhož jí byly podřízeny početné útvary britských, francouzských, kanadských i belgických ozbrojených sil. Boje si na obou stranách fronty vyžádaly množství padlých, včetně téměř dvou set Čechoslováků. Působení Čs. samostatné obrněné brigády u Dunkerque se stalo samozřejmou součástí vojenských tradic současné české armády.

Československá samostatná obrněná brigáda

(1943–1945)

a

obléhání Dunkerque

(1944–1945)

Zdenko Maršálek

Petr Hofman

ČESKOSLOVENSKÁ SAMOSTATNÁ OBRNĚNÁ BRIGÁDA

Organizace a příprava k boji	3
Složení Čs. samostatné obrněné brigády k 1. září 1943	6

OPERAČNÍ NAsAZENÍ ČS. SAMOSTATNÉ OBRNĚNÉ BRIGÁDY

Přesun na kontinent a cesta k Dunkerque	11
Ve flanderském blátě	12
Spojenci pod československým velením	13
Další organizační výstavba brigády	15
Bojová činnost československých vojáků u Dunkerque	16
Konec války a návrat do vlasti	19
Padli v boji	21

ODKAZ BOJŮ U DUNKERQUE

Čs. samostatná obrněná brigáda a odkaz bojů u Dunkerque ve vojenské tradici	22
Českoslovenští vojáci ve Flandrech	23

ORGANIZACE A PŘÍPRAVA K BOJI

Počátky historie Čs. samostatné obrněné brigády sahají až k létu 1940. Tehdy se na britských ostrovech zachraňovali českoslovenští vojáci 1. čs. divize, která se od září 1939 organizovala ve Francii, a jejíž část se v improvizované sestavě zúčastnila ústupových bojů poražené francouzské armády v červnu 1940. Po francouzské kapitulaci se zdálo, že německý příval již nic nemůže zastavit, přesto se mnozí z příslušníků divize rozhodli pokračovat dále v boji, a na evakuačních lodích odplouvali do Británie, která tehdy jako jediná dále

Evakuace z poražené Francie v červnu 1940 probíhala ve značném spěchu.

vzdorovala proti nacistickému Německu. Z původních více než deseti tisíc vojáků ovšem do Británie darazilo jen něco málo přes čtyři tisíce mužů, přičemž jejich řady krátce nato opustili někteří starší a fyzicky méně schopní, a také více než pět stovek těch, kteří s dosavadní situací v zahraničním vojsku nebyli spokojeni a odmítli se nadále podřízovat rozkazům svých velitelů. Z ostatních byla dne 12. srpna 1940 ustavena **Československá smíšená brigáda** s velitelstvím, štábní rotou, dvěma pěšími prapory, jedním dělostřeleckým oddílem, kulometnou rotou a náhradním tělesem. Včetně důstojníků na exilovém ministerstvu národní obrany ovšem pozemní vojsko v Británii čítalo pouhých 3274 mužů. Naděje na získání nových dobrovolníků, ať již z území Velké Británie či ze zámoří (především z Kanady a USA) se ukázaly jako plané, a přírůstky nestačily ani nahrazovat úbytky, ke kterým docházelo jak odchody ze zdravotních důvodů, tak především stálým odvelováním vojáků, většinou těch nejschopnějších, k letectvu či k speciálnímu výcviku v rámci přípravy parašutistických výsadek do okupované vlasti. Otázka personálních doplňků poté až téměř do samého závěru války zůstala zásadním problémem vojenských jednotek, organizovaných na britských ostrovech.

Od podzimu 1940 nicméně československá brigáda začala dostávat nové zbraně a výstroj, a zahájila systematický výcvik. Vojáci si postupně zvykali na britské prostředí a zdokonalovali se v bojové přípravě. Jednotky na britských ostrovech byly vybaveny britskou výbrojí a materiálem a organizovány podle mírně modifikovaných schémat britské armády. Britského původu byla i výstroj a stejnokroje, jednotky si ale přesto uchovaly svůj národní ráz, vyjádřený navenek především státními symboly, označením na stejnokroji a systémem hodností. Během následujících let měli českoslovenští vojáci dostatek času, aby si osvojili zprvu neznámé zbraně, stejně jako zvláštnosti, vyplývající z odlišné britské organizace a způsobů boje. Co nejvyšší

ČS. SAMOSTATNÁ OBRNĚNÁ BRIGÁDA

Vojáky, kteří se po porážce Francie zachránili na britských ostrovech, navštívil dr. Edvard Beneš.

stupeň unifikace s britskou armádou byl ostatně základním předpokladem úspěšného bojového nasazení, při němž se předpokládala úzká spolupráce s britskými i dalšími spojeneckými jednotkami. Podobným procesem tedy procházely nejen formace dalších exilových vlád, ale i britských dominií. Nové organizační tabulky, které odrážely potřeby unifikace, se objevily již na jaře roku 1941, a v důsledku toho došlo i k přejmenování svazku; nový název zněl **Československá samostatná brigáda**.

Československé jednotky v Británii procházely všestranným výcvikem.

Během následujících let se brigáda zapojila do britské protiinvazní obrany, a plnila tak, byť jen v míře svých velmi skromných možností, přímé bojové úkoly v rámci sil obnovující se protihitlerovské koalice. Otázka jejího přímého bojového nasazení na předpokládané hlavní frontě, která měla vzniknout po invazi na evropský kontinent, ovšem zůstávala dosti nejasná, neboť svazek z úzce vojenskoodborného pohledu představoval spíše symbolickou formaci s velmi omezenou bojovou hodnotou. Československé velení si této situace bylo vědomo, a usilovně hledalo nápravu. Plánovači londýnského ministerstva národní obrany se především rozhodli zajistit co největší počet vojáků, a kromě zvýšeného náboru dalších dobrovolníků s Brity vyjednali převoz československé vojenské jednotky z Blízkého východu. Ta se v minulém období po boku britských vojsk zúčastnila řady bojů, včetně podílu na obraně proslulého přístavu Tobruk. Soustředěním všech dosažitelných lidských zdrojů chtěla vojenská správa získat personální základ, jenž by umožnil organizaci akceschopného polního svazku. Ambicí exilových orgánů se stalo zformování moderní mechanizované vyšší jednotky s co největším počtem tanků, neboť při omezeném počtu vojáků obrněné síly poskytovaly nejlepší poměr mezi početním stavem a bojovou hodnotou.

Již v prvním pololetí roku 1943 tak probíhaly systematické přípravy nové organizace. Řada důstojníků a vojáků absolvovala různé kurzy v britských tankistických, automobilních, technických i opravárenských střediscích, kde získali potřebné znalosti, které poté měli jako instruktoři předávat ostatním. Dne 11. srpna 1943 po dlouhé plavbě kolem afrických břehů přistála v Liverpoolu loď s/s *Mauretania*, na jejíž palubě dorazilo 1322 vojáků z Blízkého východu. Po krátké aklimatizaci se sloučili se svými druhy z dosavadní jednotky na britských ostrovech, a k 1. září 1943 tak mohla oficiálně vzniknout **Československá samostatná obrněná brigáda**.

Organizační schéma brigády vycházelo z válečných tabulek obrněné brigády britské obrněné divize, doplněné vybranými složkami divizního stupně, které měly brigádě zajistit, aby mohla působit jako samostatný svazek. Současně schéma zohledňovalo aktuální početní stavy, které stále nebyly dostatečné, a mnohé jednotky tak prozatím musely být více či méně redukovány. Brigáda v den svého ustavení čítala 4046 vojáků a měla následující podobu:

Nástup Čs. samostatné obrněné brigády k přehlídce. V popředí cvičné tanky Crusader.

SLOŽENÍ ČS. SAMOSTATNÉ OBRNĚNÉ BRIGÁDY K 1. ZÁŘÍ 1943

- VELITELSTVÍ
- BRIGÁDNÍ ŠTÁBNÍ ROTA
- MOTORIZOVANÝ PŘEZVĚDNÝ ODDÍL
 - TANKOVÝ PRAPOR 1
 - TANKOVÝ PRAPOR 2
- MOTORIZOVANÝ PRAPOR
- DĚLOSTŘELECKÝ PLUK
- ODDÍL KANONŮ PROTI ÚTOČNÉ VOZBĚ
 - PROTILETADLOVÁ BATERIE
- ŽENIJNÍ ROTA S MOSTNÍ ČETOU
 - SPOJOVACÍ ROTA
- ODDÍL POLNÍHO ČETNICTVA
 - DOPRAVNÍ ODDÍL
- BRIGÁDNÍ TANKOVÉ DÍLNY
 - LEHKÉ DÍLNY 1 - 4
- LEHKÁ POLNÍ AMBULANCE

Složení brigády a vzájemné proporce jednotlivých druhů vojsk vycházely z předpokladu, že svazek bude vést manévrové útočné boje včetně hlubokých průniků do nepřátelské obrany. Hlavní údernou sílu představovaly dva tankové prapory. Nutný doprovod na bojišti jim měli zajistit příslušníci motorizovaného praporu, palebnou podporu pak kanonové houfnice dělostřeleckého pluku. Jako průzkumný předvoj brigády měl působit motorizovaný přezvědný oddíl v síle přibližně tankové roty. Bojovou činnost zajišťovaly jednotky pomocných zbraní a služeb, především ženisté, spojaři a početný dopravní oddíl. Britská armáda kladla velký důraz na protitankovou obranu, a v rámci brigády proto existoval i silný oddíl protitankových děl, zvaných tehdejším termínem kanony proti útočné vozbě. V podmínkách naprosté letecké převahy Spojenců byla naopak na nejnížší možnou míru omezena obrana proti letadlům – brigáda měla jedinou baterii o šesti dělech.

Kromě výše zmíněných jednotek brigáda ještě zahrnovala například polní poštu, polní pokladnu a výchovnou četou, a především britskou styčnou jednotku, 22. styčné velitelství, které zajišťovalo spojení a styk s britskými vojenskými orgány. Mimo svazek brigády zůstalo náhradní těleso a některé další pomocné složky pozemních sil.

Svazku velel brigádní generál Alois Liška, jeho zástupcem se stal zprvu plukovník Karel Klapálek, později plukovník Bohumil Boček. Velkou část velitelského sboru představovali důstojníci z povolání, z nichž ti starší se často aktivně zúčastnili boje za svobodu vlasti v předešlém světovém konfliktu, a to zvláště v rámci československých legií. Legionáře z první světové války ale najdeme i mezi politiky a úředníky exilového vedení, a také mezi obyčejnými vojáky brigády, kde sloužili na funkcích, odpovídajících jejich věku a zdravotnímu stavu. Nižší velitelské funkce, zprvu obsazené mladšími důstojníky z povolání, v průběhu výcviku postupně přebírali důstojníci záložní. Po celou dobu pobytu v Británii si brigáda také vychovávala svůj vlastní důstojnický dorost, a mnozí mladí muži, kteří se s vojnou seznámili teprve v zahraničních jednotkách, byli ještě před odjezdem brigády na kontinent jmenováni do prvních důstojnických hodností.

Znak Čs. samostatné obrněné brigády, nošený jako ramenní nášivka a malovaný na dopravních prostředcích.

Na podzim roku 1943 tak započala nová kapitola existence čs. jednotek v Británii. Brigádu především čekal náročný výcvik. Většina československých vojáků měla za sebou několikaletou službu v zahraničních jednotkách, a část z nich absolvovala i výcvik v předválečné armádě. Nemalý počet již také prošel bojovým nasazením, převážně ve Francii v roce 1940 a na Blízkém východě v letech 1941–43, ale našli se i tací, kteří bojovali s nepřítelem již v září 1939 v Polsku či během střetů v československém pohraničí na podzim 1938 a v březnu 1939. Školení těchto vojáků šlo velmi rychle a bez potíží; mnozí absolvovali několik různých kurzů a byli cvičeni, aby mohli zastávat více funkcí. Plynulý průběh bojové přípravy ovšem narušoval přetrvávající personální problém. Veškeré doplňky, které se podařilo získat, byly odesílány k brigádě, nově příchozí vojáci ale museli projít přecvičením, v případě naprostých nováčků i kompletním výcvikem. Přes snahu exilových orgánů se do léta 1944 nepodařilo naplnit určené tabulkové stavy, a řada složek brigády tak měla snížené počty. Motorizovaný prapor zahrnoval jen dvě namísto předpokládaných tří rot, dělostřelecký pluk pak jen dva oddíly, ženijní rota jen dvě čety apod. Přes snahu zachovat co nejvyšší počet tanků se krácení muselo dotknout i tankových jednotek – namísto předepsaného třetího tankového praporu existoval jen převzvědný oddíl zhruba v síle tankové roty, a všechny tankové roty měly o jednu četou méně. Podle redukováných tabulek měla brigáda čítat přes 4500 vojáků a více než 200 tanků, až do okamžiku vylovení ve Francii se ale nepodařilo zajistit potřebný počet mužů.

Nedostatečné početní stavy se zprostředkovaně projeví i v otázce výzbroje; plné počty zbraní a materiálu totiž Spojenci poskytovali pouze všestranně připraveným svazkům, které mohli na budoucí frontě zasadit bez jakýchkoliv omezení. K výcvikovým účelům ale byl materiálu dostatek. Brigáda postupně dostávala různé typy tanků, zprvu zvláště stroje *Crusader*, které již v té době byly zastaralé a sloužily především k výcviku. Základním typem, s nímž měli vojáci jít do boje, byl střední tank *Cromwell*, vyzbrojený 75mm kanonem nebo 95mm houfnicí. Brigáda měla mít ve výzbroji i podpůrné tanky *Sherman* s výkonným protitankovým dělem a lehké průzkumné tanky *Stuart*, až do přelomu let 1944/45 byly ovšem tyto stroje, pocházející z amerických dodávek, u brigády zastoupeny jen pouhými několika kusy. Nejmodernější zbraně Britové sami potřebovali na frontě, a brigádě je dodávali jen v omezeném množství – na plné stavy museli Čechoslováci čekat až do jara 1945, kdy se konečně podařilo překonat problém nedostatečného počtu vojáků. Všechny zbraně a materiál byly nicméně kvalitní a splňovaly nároky tehdejšího válčiště. Výzbroj zahrnovala standardní britské pušky Enfield, samopaly Sten, lehké kulomety Bren (vyráběné v licenci Zbrojovky Brno), těžké kulomety Vickers, dvou- a třípalcové minomety,

Alois LIŠKA

20. 11. 1895 Zátorčí u Malé Skály – 7. 2. 1977 Londýn

Alois Liška se narodil v osadě Zátorčí u Malé Skály v rodině středního rolníka. Od roku 1907 navštěvoval reálku v Turnově, kde ve válečném roce 1915 složil maturitu, a následně byl povolán k nástupu vojenské služby. Výcvikem procházel u 10. zeměbranceckého pluku v Innsbrucku, odkud v červnu 1916 jako zástupce velitele čtyř odjel na východní frontu. Již 7. července se ale dostal do ruského zajetí. V zajateckém táboře na Sibiři se v lednu 1917 přihlásil do československých legií, a po několika měsících dorazil do blízkosti Kyjeva, kde se po vítězství u Zborova formovaly další legionářské jednotky. Díky svým schopnostem se dostal k dělostřeleckému oddílu, a dělostřelectvu poté zůstal věrný po téměř celý zbytek své vojenské kariéry. V průběhu stahování legií po sibiřské magistrále se Alois Liška zúčastnil řady střetů i větších bojů s bolševickými oddíly, mimo jiné sloužil i na obrněném vlaku, kde získal první zkušenosti s obrněnou technikou. Z Ruska odjel s jedním z posledních transportů, až na podzim 1920, již v hodnosti kapitána. Rozhodl se zůstat v uniformě, a coby voják z povolání nastoupil u nově tvořeného 51. dělostřeleckého pluku. Ten patřil k armádní dělostřelecké záloze, a prošel proto postupnou motorizací. Alois Liška se osvědčil jako výtečný důstojník, a byl vybrán ke studiu na vysoké válečné škole, kterou absolvoval v roce 1929. Krátce poté byl povýšen na podplukovníka a vrátil se ke „svému“ pluku, kde převzal velení nad jedním z jeho oddílů. V roce 1934 se stal velitelem pluku, a o rok později byl povýšen na plukovníka. Kromě teoretických znalostí ze školy byl i schopným velitelem, a měl mnoho praktických poznatků v činnosti motorizovaného dělostřelectva. V lednu 1938 absolvoval kurz pro vyšší velitele, a byl určen za velitele dělostřelectva 1. rychlé divize, jedné z mála mobilních formací meziválečné armády, v jejíž organizaci byla řada motorizovaných a tankových jednotek. V této funkci prošel zářijovou mobilizací v roce 1938, kdy divize zasahovala v západních Čechách a poté se přes jižní Čechy přesunula do okolí Pacova, kde tvořila zálohu hlavního velitelství.

Po okupaci českých zemí v březnu 1939 se zapojil do vojenského odboje, a po prozrazení unikl v únoru 1940 z protektorátu na Slovensko a dále do Maďarska, kde ho čekala internace. Čtyři týdny strávil v pověstné věznici Toloncház, než se mu podařilo dostat se do Jugoslávie. Přes Řecko a Turecko dorazil

do Bejrútu, a odtud lodí do Marseille, kde přistál v polovině dubna 1940. V rámci 1. čs. divize, která se organizovala v několika posádkách na jihofrancouzském pobřeží, se stal velitelem 1. dělostřeleckého pluku. Zatímco divizní pěchota a některé další jednotky ještě stačily zasáhnout do bojů na hroutící se frontě, dělostřelcům v tom zabránil dosud nedostačující výcvik. Po kapitulaci Francie se dobrovolníci evakuovali na britské ostrovy, mezi nimi i Alois Liška. Ze zbytků divize v Británii vznikla slabá smíšená brigáda, kde byli dělostřelci zastoupeni jediným oddílem. V květnu dalšího roku došlo k opětovnému ustavení celého pluku, jehož velitelem zůstal po celou dobu Alois Liška.

V březnu 1943 převzal velení celé Čs. samostatné brigády, a v červenci ho prezident republiky jmenoval brigádním generálem. Brigáda se totiž připravovala k reorganizaci na obrněný svazek a Alois Liška měl pro funkci jejího velitele velmi dobré předpoklady. S brigádou odjel na přelomu srpna a září 1944 do Francie. V říjnu 1944 převzal velení samostatné operační oblasti kolem přístavu Dunkerque, kde mu kromě vlastních jednotek podléhaly početné britské, kanadské, francouzské i belgické formace. U nadřízených i podřízených spojeneckých velitelů si dokázal získat velkou autoritu a dostal všem náročným požadavkům. Jeho úspěchy Spojenci ocenili udělením řady vyznamenání. V květnu 1945 přijal kapitulaci německé posádky a poté s brigádou odjel na území Československa, kde v létě jeho vojáci zajišťovali přidělený úsek demarkační linie mezi sovětskými a americkými vojsky.

Dne 1. června 1945 byl Alois Liška povýšen na divizního generála, ale současně zbaven velení brigády a jmenován velitelem Vysoké školy válečné. V roce 1946 byl povýšen na armádního generála, ale ihned po únoru 1948 byl zbaven funkce a sledován Reicinovými lidmi. Přesto se mu podařilo uniknout za hranice. Vrátil se do Británie, kde poté žil v Londýně až do roku 1977. Svoji věrnost myšlence národní svobody osvědčil během obou světových válek i po roce 1948, vždy však zaplatil vysokou cenu, zvláště co se týče jeho osobního života. Za první světové války zemřela jeho matka. Během okupace Němci uvěznil celou rodinu, a v prvních dnech května 1945 zahynul jeho bratr i syn. Po roce 1948 musel znovu prožívat dlouhodobé odloučení od rodiny, které se opět nevyhnula perzekuce, tentokrát ze strany komunistické moci. Alois Liška zemřel roku 1977. Urna s jeho popelem spočívá na hřbitově ve Staré Boleslavi.

Generál Alois Liška na velitelství brigády během návštěvy velitele 21. skupiny armád polního maršála Bernarda L. Montgomeryho.

pětadvacetiliberní (87,6 mm) kanonové houfnice, protitankové vrhače PIAT, protiletadlové kanony Bofors, které mnozí vojáci důvěrně znali z doby svého působení na Blízkém východě, a také řadu zbraní, lafetovaných v tancích (včetně další konstrukce brněnské Zbrojovky, těžkého kulometu BESA). K dispozici bylo také značné množství osobních a nákladních aut a motocyklů. Brigáda v létě 1944 i přes své nedostatky představovala moderní, plně motorizovaný svazek s vysokou bojovou hodnotou, danou především značným počtem tanků.

V pozemních jednotkách organizovaných v Británii se sešla značně různorodá skupina Čechoslováků. Základ vojska beze vší pochyby představovali Češi a Slováci, kteří po rozbití republiky odešli do zahraničí, aby tam po vzoru legionářů z generace svých otců bojovali za národní a státní svobodu. K nim se postupně přidávali českoslovenští občané, kteří v cizině pobývali pracovně, zvláště zaměstnanci různých strojírenských, textilních a obuvnických firem, dále pak sezónní dělníci, pracující především v zemědělství, a muži, které za obživou do ciziny vyhnala hospodářská krize. Nemalé procento vojáků se rekrutovalo i z řad krajanů, z nichž mnozí žili v zahraničí již od narození, a češtinu ani pořádně neovládali. Potíže se „služebním jazykem“, tedy češtinou nebo slovenštinou, měli i příslušníci mnoha menšinových národností předválečného Československa, kteří z území republiky uprchli před pronásledováním ze strany německých, ale i maďarských okupantů. V Čs. samostatné obrněné brigádě se našli zástupci doslova všech národů a národností meziválečné republiky, včetně československých Němců, Židů, Maďarů, Poláků, Slezanů i Rusínů a Ukrajinců z Podkarpatské Rusi. Většinou se jednalo o přesvědčené antifašisty nejrůznějších politických názorů a sociálního původu.

Vzájemné soužití přinášelo i mnohé těžkosti, které ještě umocňovala ingerence různých politických proudů, a také specifický charakter vojska, které vystupovalo jako pravidelná armáda s přísným kázeňským systémem, ale jehož příslušníci byli převážně dobrovolníci. Rozmanitost původu i motivace vojáků přirozeně vedla k řadě vnitřních problémů, které měly především národnostní či politické pozadí, všechny muže ale spojovalo jedno společné rozhodnutí – sloužit v československé uniformě v jednotkách, které reprezentovaly úsilí zahraničního odboje o obnovu Československa a k boji proti nacismu. Obtížně se nicméně podařilo překonávat, a v okamžiku bojového nasazení brigáda po personální stránce představovala relativně dobře stmelенý a sehraný kolektiv. Všichni vojáci byli v rámci možností rozčleněni podle svých schopností a odborností, ale také podle předchozích bojových zkušeností – například většinu personálního stavu motorizovaného praporu představovali vojáci jednotky z Blízkého východu, kteří měli za sebou polní tažení v Západní poušti, Sýrii i boje v Tobrúku.

Přepavě brigády do Francie předcházel důkladný nácvik vyloďování.

Střední tank CROMWELL

Základním tankem ve výzbroji Čs. samostatné obrněné brigády se tak stal střední tank *Cromwell*. Jednalo se o britskou konstrukci velmi rychlého, pohyblivého a vcelku dobře pancéřovaného stroje, jenž byl v britských obrněných divizích zařazen většinou u průzkumných tankových praporů. U čs. brigády ho ve značných počtech užívaly především 1. a 2. tankový prapor a motorizovaný přezvědný oddíl (později 3. tankový prapor) a také brigádní štábní rota a záložní tanková rota. Jednalo se o verze Mk IV, Mk V a Mk VII (se zesíleným pancéřováním), vyzbrojené 75mm kanonem, a verzi Mk VI CS s krátkou 95mm houfnicí, určenou pro palebnou podporu kanonových tanků. Ve výzbroji dělostřeleckého pluku a dalších jednotek se ještě nacházelo několik dalších speciálních verzí, především pozorovací (OP) a vyprošťovací (ARV).

Jistou slabinou tanku *Cromwell* byla jeho výzbroj, neboť kanon 75 mm, účinný proti pěchotním

cílům i středním tankům, nedostačoval na pancíř německých strojů typu *Panther* nebo *Tiger*. Proto byly v rámci rot zařazeny i čtyři podpůrných tanků, vyzbrojených výkonnými 76,2mm protitankovými kanony. Zprvu se jednalo o úpravu amerického tanku *Sherman*, později se objevily britské tanky *Challenger*. Dalším užívaným strojem byl lehký americký *Stuart*, určený především k průzkumu.

střední tank *Cromwell*

posádka: 5 mužů

hmotnost: 27 940 kg

podvozek: typu *Christie*

motor: 12válcový *Rolls-Royce Meteor*, 447 kW

max. rychlost: 64 km/h

pancéřování: 8 – 76 mm (u typu Mk VII až 101 mm)

výzbroj: kanon OQF 75 mm nebo houfnice QF 95 mm,
2 kulomety BESA 9,92 mm
dvoupalcový (50 mm) minomet

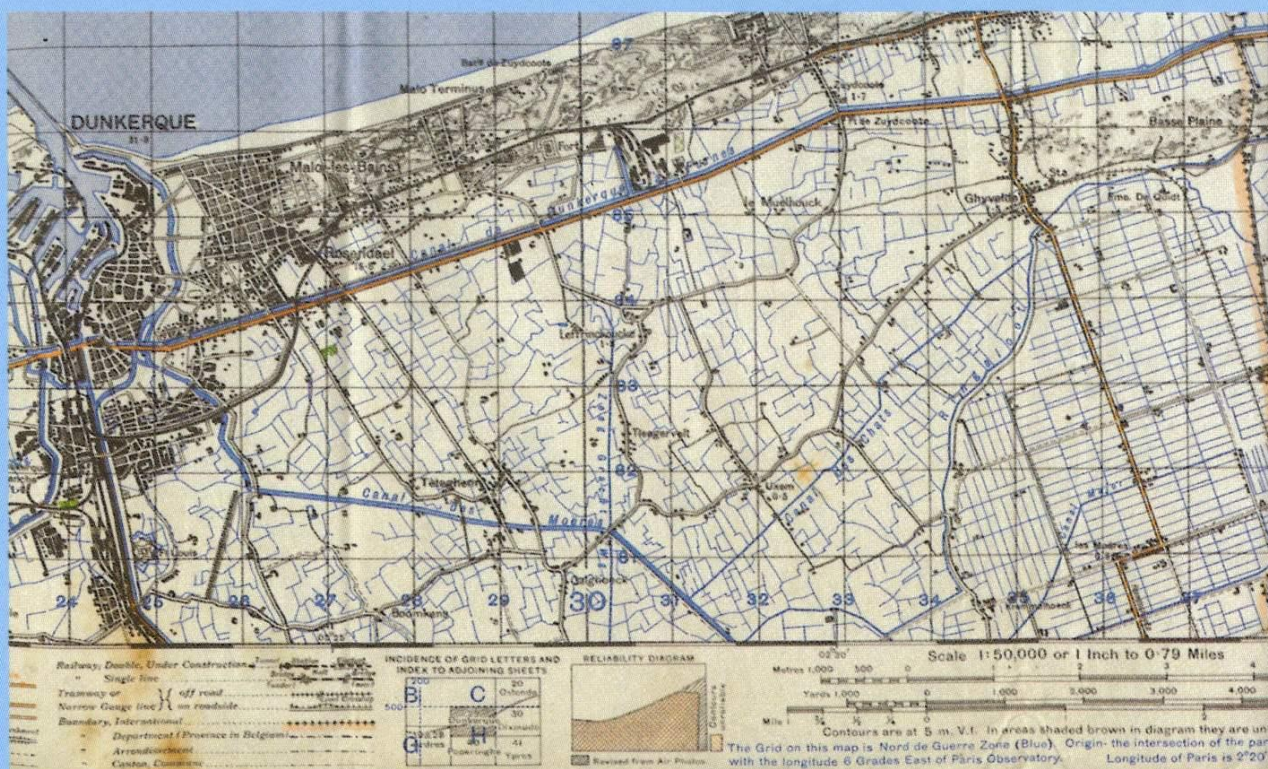
PŘESUN NA KONTINENT A CESTA K DUNKERQUE

V den invaze Spojenců do Francie, 6. června 1944, došel k Čs. samostatné obrněné brigádě rozkaz k plní mobilizaci. Jednotky měly odevzdat školní materiál a přejít na bojový stav. Ještě téměř tři měsíce ovšem probíhaly další přípravy, než se na konci srpna vojáci přesunuli do soustředovacích prostorů. Na přelomu srpna a září se pak brigáda na sedmi lodích přeplavila na francouzské pobřeží, kde se vylodila v umělých přístavech Arromanches a Courseulles.

Na přelomu srpna a září 1944 se Čs. samostatná obrněná brigáda přepravila do Francie, kde se začlenila do sestavy spojeneckých expedičních sil.

Britští důstojníci dirigovali jednotlivé složky brigády do tábora u města Falaise. V okolí krátce předtím skončily tuhé boje kanadských, amerických a polských jednotek, hájících hrdlo velkého kotle, do něhož se podařilo uzavřít většinu německého uskupení, operujícího v Normandii. Spojenecké vítězství bylo ale vykoupeno citelnými vlastními ztrátami, mimo jiné v řadách polské obrněné divize, která měla velké problémy s jejich nahrazením. Britové se po těchto zkušenostech obávali, že by stejná situace mohla nastat i u čs. brigády, a proto rozhodli, že prozatím nebude zasazena do bojů na hlavní frontě, kde by ji čekaly těžké ztráty. Další měsíc proto Čechoslováci dokončovali bojovou přípravu a zacvičovali nové dobrovolníky, a teprve v prvních dnech října dostali přímý bojový úkol, a sice převzít obléhání přístavu Dunkerque. Ve městě se totiž uzavřela početná německá posádka, čítající více než 12 000 mužů, která mohla vážně ohrozit spojenecké komunikační trasy. Stroje čs. brigády představovaly spolehlivé zajištění proti jakémukoliv pokusu Němců o výpad, na druhou stranu vcelku stabilní úsek měl brigádě umožnit získat bojové zkušenosti a především v relativním klidu dokončit svoji organizaci, postavit chybějící jednotky a začlenit je do vlastní sestavy. Během několika dnů od obdržení rozkazu se čs. formace po vlastní ose dostaly až na místo určení a vystřídaly u Dunkerque britskou 154. pěší brigádu. Od 8. října 1944 pak převzal brigádní generál Alois Liška odpovědnost nad celým operačním prostorem.

VE FLANDERSKÉM BLÁTĚ

Okolí přístavu Němci připravili k obraně velmi důkladně. Velké oblasti se jim podařilo zatopit, zbylé prostory přehradili a zatarasili. Vyhloubili řadu protitankových příkopů a nakladli hluboká minová pole. Československá brigáda proto v místních terénních podmínkách nemohla pomýšlet na soustředěný tankový útok. Naopak, s vypětím všech sil obsadila obléhací perimetr, probíhající zhruba ve tvaru půlkruhu kolem přístavu. Základním úkolem spojeneckého uskupení bylo blokovat výpadové směry na východ k belgické hranici, na západ k městečku Gravelines, a na jih, směrem k městu Cassel.

Na jih od města se rozkládaly rozsáhlé zátopy, které znemožňovaly přímou bojovou činnost, a jediné „suché“ úseky se nacházely na západ a východ od města. Perimetr byl proto rozdělen na tři základní části, východní, západní a jižní. **Východní úsek** protínal přibližně v polovině průplav Dunkerque – Veurne. Od mořského pobřeží až k průplavu působil motorizovaný prapor brigády. Pozice Čechoslováků zde probíhaly

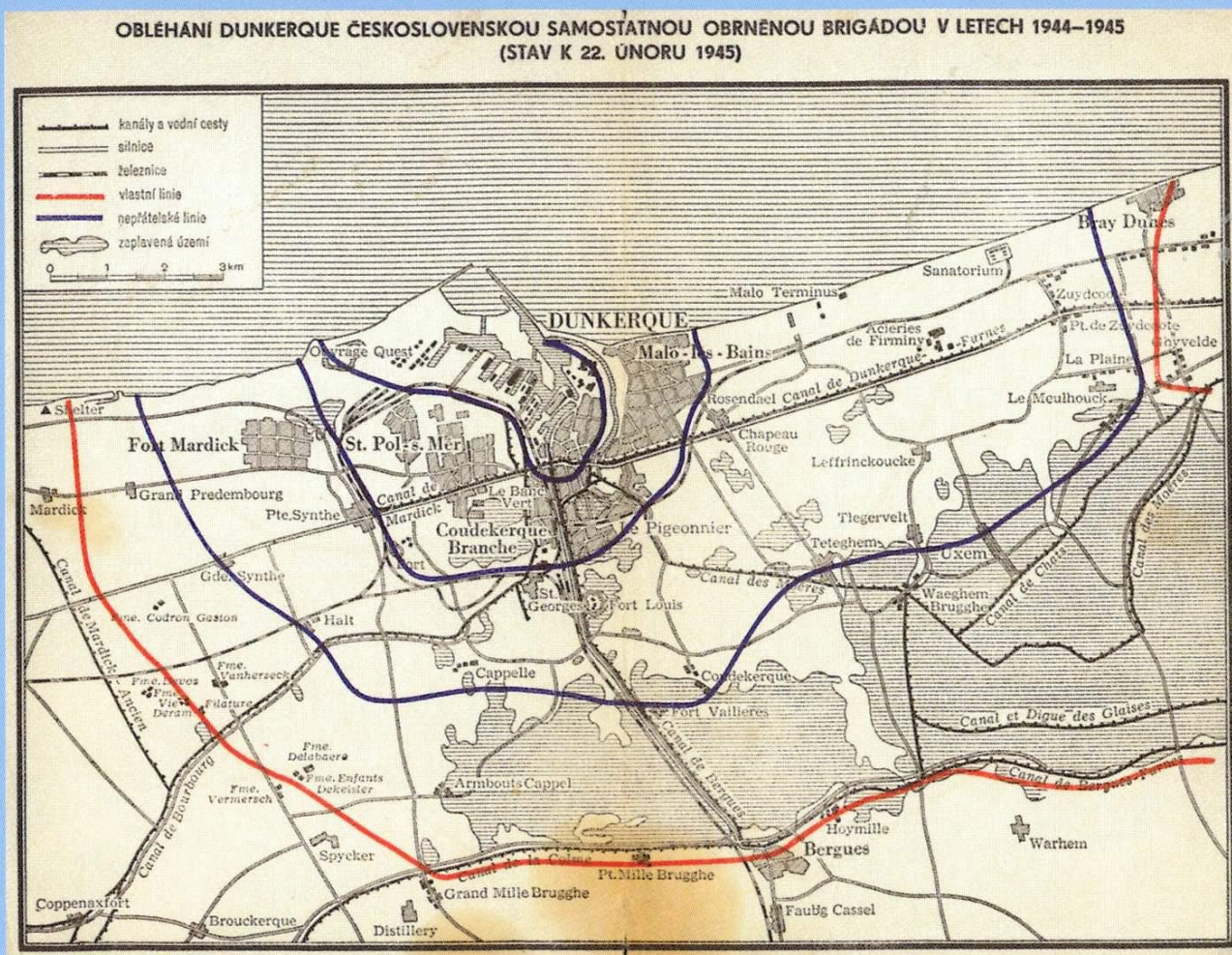

Na podzim 1944 dokázala německá posádka zaplavit rozsáhlé oblasti v předpolí Dunkerque.

písečnými dunami v předpolí osady Bray Dunes Plage a dále přes Bray Dunes. Na jih od průplavu, v okolí obce Ghyselde, se rozmístil 2. tankový prapor.

Na opačném konci perimetru se rozkládal **západní úsek**. Jeho část od pobřeží až k železnici držel posilový britský 7. tankový prapor, kterému zprvu podléhal i motorizovaný přezvědný oddíl, jenž měl působit mezi železnicí a průplavem Bourbourg – Dunkerque.

Jižní úsek se k zajištění hodil nejlépe, neboť jeho předpolí bylo téměř celé zatopeno. Němci mohli útočit pouze po jediné vyvýšené silnici, vedoucí přes město Bergues, nebo v poměrně úzkém pásu, přiléhajícím k západnímu úseku. Nicméně právě z jižní části perimetru měl protivník nejbliže ke strategickým zásobovacím trasám u města Cassel, a obrana zde musela být zajištěna spolehlivě. Na jižním směru byl proto zprvu nasazen 1. tankový prapor, jehož dvě roty spolu s dalšími jednotkami představovaly brigádní zálohu, rozmístěnou dále na jih.

Mapa z publikace Brod, Toman – Čejka Eduard: Na západní frontě. Praha 1965.

SPOJENCI POD ČS. VELENÍM

K obsazení rozsáhlého perimetru brigáda potřebovala především pěchotu, té však vzhledem k své organizaci měla kritický nedostatek. Nezbylo proto, než sáhnout k improvizaci. V roli pěšáků museli do zákopů nastoupit i protitankoví dělostřelci, kteří obsadili prostor na západním křídle jižního úseku, a dokonce i tankové osádky obou tankových praporů a motorizovaného přezvědného oddílu. Brigáda však ani tak nemohla svůj úkol splnit pouze vlastními silami, a generálu Liškovi byly proto podřízeny i některé britské, kanadské a francouzské jednotky. Kromě zmíněného britského 7. tankového praporu u Dunkerque působily britské a kanadské dělostřelecké a protiletadlové pluky, Francouzi naopak v průběhu obléhání neustále zesilovali své pěší formace, které

na konci války dosáhly počtu šesti praporů, byť poměrně slabých, nedostatečně vycvičených a špatně vyzbrojených. Bojiště u Dunkerque také Britové využívali pro různé nově stavěné jednotky, které zde měly získat zkušenosti. Především šlo o pěší prapory, reorganizované z bývalých protiletadlových dělostřeleckých pluků, které již vzhledem k naprosté vzdušné nadvládě Spojenců nebyly ve svém původním určení potřeba. Po přecvičení na pěšáky měli jejich příslušníci u Dunkerque projít praktickým přeškolením před přesunem na hlavní frontu.

Celému spojeneckému uskupení u Dunkerque velel generál Liška. Jeho funkce operačního velitele oblasti byla poměrně vysoká, neboť podléhal přímo veliteli 1. kanadské armády, později pak dokonce veliteli celé spojenecké 21. skupiny armád. Z tohoto titulu měl značné pravomoci, a to jak ve vojenské oblasti, tak i vzhledem k civilní správě, a proti jeho rozhodnutím nebylo odvolání. Počty spojeneckých jednotek, které podléhaly jeho velení, ke konci války dosáhly asi dvou a půl tisíce britských a čtyř tisíc francouzských vojáků, tedy celkově více, než čítala československá brigáda. Spojenecké jednotky po celou dobu s Čechoslováky velmi úzce spolupracovaly. Často jejich vojáci bojovali doslova bok po boku, a to i v rámci nejmenších celků. Kanadští, britští i francouzští důstojníci také společně působili na různých stupních velení; zástupcem generála Lišky byl například britský brigádýr. Československým i spojeneckým vojákům se podařilo dosáhnout vysoké míry vzájemného porozumění, a vzájemná součinnost byla i přes veškeré jazykové, výcvikové, materiální i kulturní odlišnosti velice úspěšná. Lze tedy s jistotou nadsázkou říci, že pod velením československého generála se u Dunkerque zformoval předobraz dnešních mnohonárodních úkolových uskupení.

U Dunkerque bojovali bok po boku českoslovenští, britští i francouzští vojáci. Na snímku čs. vojáci se skotskými a francouzskými bojovými druhy.

Důstojníci francouzských jednotek, podřízených čs. brigádě, v rozhovoru s generálem Delignym, francouzským vojenským velitelem oblasti Lille.

DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝSTAVBA BRIGÁDY

Velení československých exilových jednotek se po celou dobu války snažilo zajistit co největší počet nových vojáků, kteří by umožnili doplnit řady jednotek a postavit další formace. V průběhu roku 1944 se personální situace díky postupu spojeneckých vojsk v Evropě zásadně zlepšila. Do československé armády se mohli znovu hlásit krajané z Francie a dalších západoevropských zemí, stejně jako čs. občané, držení dosud v internačních táborech v Itálii či ve Francouzské severní Africe. Nejvíce nových dobrovolníků ale přišlo z opačné strany fronty. Do spojeneckého zajetí totiž během bojů v Africe, v Itálii a zvláště ve Francii padlo značné množství bývalých československých občanů zejména z Těšínska, kteří pod silným tlakem okupantů museli vstoupit do německé armády. Ze zajateckých táborů se poté hlásili do čs. armády, prošli krátkým přeškolením

Během zimy 1944/45 se podařilo zformovat některé nové jednotky.

u náhradního tělesa v Británii a byli odesláni k Dunkerque. K čs. zahraničním jednotkám také dorazily dvě skupiny bývalých příslušníků vládního vojska, kteří během nasazení v Itálii přeběhli k partyzánům a následně se dostali až ke Spojencům, stejně jako někteří vojáci slovenských technických formací. Personální doplňky umožnily nejen nahradit všechny utrpěné ztráty, ale především postavit nové jednotky, které dosud brigádě chyběly. Do března 1945 tak rozšířením motorizovaného převážného oddílu vznikl nový, 3. tankový prapor, dále pak 3. dělostřelecký oddíl, nová ženijní četa a dvoje lehké dílny; podstatně rozšířen byl i dopravní oddíl. Na samém konci války brigáda čítala 6164 mužů, od okamžiku vylodění ve Francii se tedy její stav zvýšil o téměř padesát procent. Výrazně také narostly stavy těžké techniky, především

K brigádě postupně nastupovali další dobrovolníci, mimo jiné z řad čs. občanů, donedávna nuceně sloužících v německé armádě.

tanků – zatímco při vylodění v Normandii jich měla brigáda jen něco málo přes stovku, k 8. květnu 1945 už téměř tři sta.

BOJOVÁ ČINNOST ČESKOSLOVENSKÝCH VOJÁKŮ U DUNKERQUE

Československá brigáda, a to jak její velitel, tak i prostí vojáci, nehodlala svůj úkol vykonávat pouze pasivně. Vojáci toužili splatit nepříteli veškerá příkoří a v rámci svých možností přispět co nejvíce ke konečné porážce nacistu. Velitelství proto již po třech týdnech připravilo poměrně rozsáhlý průzkumný výpad, jenž měl proběhnout na východním úseku, kde mohly být, byť jen s velkými potížemi, nasazeny i tanky. Útok se odehrál 28. října 1944, na státní svátek Československé republiky, a stal se nejúspěšnější bojovou akcí brigády za celé období jejího operačního nasazení. Brzy ráno došlo na řadě míst po celém obvodu perimetru k drobným klamným výpadům, které měly odvrátit pozornost od hlavního útoku. Na sever od průplavu Dunkerque – Veurne udeřili příslušníci motopraporu, obsadili určené body a ještě před osmou hodinou ranní se stáhli do výchozích postavení. O hodinu později započal hlavní útok, jenž probíhal v celé jižní části východního úseku. Úderná uskupení, jejichž základ tvořili příslušníci jednotlivých rot 2. tankového praporu, byla posílena pěšáky, ženisty, vojáky brigádní štábní roty i dvěma francouzskými četami. Nenadálý útok Němce překvapil. Českoslovenští vojáci během několika hodin zcela zlikvidovali kompletní německou posádku daného úseku, tvořenou jednotkou *Walter*, rovnající se přibližně pěšímu praporu. Asi 150 Němců padlo a více než 350 se ocitlo v zajetí. Z německého praporu se zachránilo jen několik jednotlivců. Tankistům a také francouzským pěšákům,

Vzhledem k nedostatku pěchoty museli do zákopů nastoupit i příslušníci tankových osádek.

Během útoků na německé pozice Čechoslováci nasadili i tanky. Stroj brigádní štábní roty s výsadkem pěšáků v osadě Ghyvelde.

První útok Čechoslováků skončil výrazným úspěchem a získáním množství německých zajatců.

kterým velel československý poručík, se dokonce podařilo zajmout personál německého velitelství a obvaziště. Akce byla koncipována jako průzkum bojem, a po dosažení určených prostorů se proto vojáci stáhli zpět. K úspěchu gratuloval veliteli brigády i sám maršál Montgomery, neboť poměr ztrát způsobených nepříteli vůči ztrátám vlastním byl skutečně nebývale výhodný. Důvodem byla jak nižší bojová morálka Němců, tak zvláště nasazení tanků, s nimiž se protivník u Dunkerque setkal v takové míře poprvé, a především moment překvapení. Rozsahem zdánlivě nevelká akce z 28. října 1944 zůstala jedním z největších úspěchů československých pozemních jednotek za druhé světové války, a právem se tak řadí k bojovým tradicím československé (a české) armády.

O týden později se velení brigády rozhodlo výpad zopakovat, a to na stejném místě, jen s poněkud většími silami. Do útoku 5. listopadu 1944 vyrazilo 43 tanků, které podporovala dělostřelecká palba i nálety bitevního letectva. Němci však již byli lépe připraveni. Tanky většinou uvázly v minových polích, a osamocená pěchota se jen stěží probojovávala německou obranou. Přestože nebylo dosaženo všech určených cílů, skončil i tento útok poměrně úspěšně. Podařilo se zajmout dalších více než 160 nepřátelských vojáků a obsadit a zničit řadu opěrných bodů. Citelné ale tentokrát byly i vlastní ztráty, dosahující 36 padlých a více než stovky raněných; brigáda přišla i o dvanáct tanků.

Útočné akce ale od první poloviny října 1944 podnikali i Němci. Již nazítří poté, co Čechoslováci u Dunkerque vystřídali britské jednotky, se protivník pokusil využít nezkušenosti nových obléhatelů, a na několika

Během útoku 5. listopadu 1944 brigáda mimo jiné ztratila i dvanáct tanků.

místech zaútočil. Na východním úseku narazil na připravené a odhodlané vojáky motopraporu, kteří jeho výpady odrazili, na opačné straně města ale motorizovaný přezvědňný oddíl ztratil důležitý opěrný bod v továrně Filature, stejně jako několik blízkých farem. Oddíl měl poměrně velké ztráty a přišel i o dva tanky. Vyčerpané průzkumníky musel velitel brigády vystřídat – jejich úsek převzal 1. tankový prapor, jenž v několika dnech Němce zatlačil do původních postavení. Průzkumníci přešli na jižní část perimetru, odkud ale zanedlouho byli staženi do týlu. Na základě oddílu pak díky novým posilám vznikl v březnu 1945 3. tankový prapor.

Zatímco Čechoslováci se pokoušeli útočit zvláště na východním úseku, západní úsek se naopak stal svědkem časté aktivity protivníka. Ještě v dubnu 1945 Němci v tomto prostoru podnikli největší útočnou akci, k níž u Dunkerque došlo, přičemž se jim opět podařilo dobýt továrnu Filature a okolní opěrné body. Přes opakované útoky československých, britských i francouzských jednotek tentokrát okolí továrny udrželi.

Kromě těchto několika větších akcí probíhala bojová činnost u Dunkerque především v podobě denních i nočních průzkumných hlídek, častého ostřelování a drobnějších výpadů. Po celou zimu 1944/45 trval na dunkerské frontě relativní klid, pohyb v zatopeném a silně zaminovaném terénu byl ale velmi nebezpečný, a právě miny způsobily spolu s dělostřeleckou palbou spojeneckým jednotkám mnohé ztráty. Spojenci se během zimy snažili všemi propagandistickými prostředky působit na protivníka, aby se vzdal. Posádka jako celek sice vydržela vzdorovat až do posledního dne války, do 18. dubna 1945 se nicméně Spojencům podařilo zajmout na 890 nepřátelských vojáků, z nichž část přešla do zajetí dobrovolně. Na padlých a zemřelých ztratily německé formace odhadem 900 dalších mužů.

Do německých pozic byly shazovány letáky, vyzývající k přechodu do zajetí.

Současná podoba továrny Filature, místa těžkých bojů československých i spojeneckých jednotek.

KONEC VÁLKY A NÁVRAT DO VLASTI

Na jaře 1945 brigáda téměř dokončila svůj organizační rozvoj, a velitelé i vojáci se domáhali převelení na hlavní frontu, zvláště pak poté, co Spojenci v březnu 1945 zahájili generální ofenzivu do nitra Německa. O nasazení v rámci hlavního spojeneckého uskupení jednaly také vyšší exilové orgány, včetně hlavního velitele generála Ingra. Maršál Montgomery ale za Čechoslováky neměl přiměřenou náhradu, navíc přesun na frontu by vyžadoval poměrně značné množství dopravních prostředků. Převelení k americkým jednotkám zase nepřicházelo v úvahu kvůli tomu, že brigáda měla převážně britské zbraně a materiál, a nevyplatilo by se budovat pouze kvůli ní samostatné zásobovací trasy. K hranicím Československa, kterých dosáhla americká vojska dne 18. dubna, ovšem zamířil symbolický stopadesátičlenný Kombinovaný oddíl, jenž pod velením podplukovníka Sítka působil od 1. května v okolí Aše a Chebu, a 7. května 1945 dorazil až do Plzně. Tehdy již probíhalo pražské povstání, českoslovenští vojáci ale byli vázáni mezispojeneckými dohodami a museli zůstat na demarkační čáře.

Vozidla Kombinovaného oddílu na chebském náměstí.

KOMBINOVANÝ ODDÍL

Na jaře 1945, kdy spojenecká vojska postupovala do nitra Německa a americké jednotky se blížily k předválečným hranicím Československa, vedly čs. exilové orgány usilovná jednání o uvolnění Čs. samostatné obrněné brigády od Dunkerque, aby se mohla přímo podílet na osvobození vlasti, nebo se alespoň zapojit do bojů na hlavní frontě. Z řady vojenských i politických důvodů se tak nestalo, a brigáda zůstala u Dunkerque až do konce války. V den, kdy americká vojska vkročila na území Československa, 18. dubna 1945, spojenecké vrchní velení ale navrhlo, aby k československým hranicím zamířil alespoň symbolický oddíl. Jeho základ tvořila protiletadlová baterie brigády, doplněná četou motorizované pěchoty, průzkumným družstvem a několika dalšími vojáky. Oddíl, jemuž velel pplk. Alois Sítek (1903–1993), dne

23. dubna 1945 opustil prostor Dunkerque a přes Německo odjel k americké armádě. Československé hranice překročil 1. května nedaleko Aše, a stal se tak první čs. jednotkou, která vstoupila na území Čech. Po několikadenním pobytu v Chebu se odpoledne 7. května přesunul do Plzně a následujícího dne až do obce Kyšice, v dalším postupu na Prahu mu ale zabránil kategorický rozkaz amerického velení. Na žádost České národní rady nicméně celý oddíl 11. května dorazil do hlavního města, projel až do centra, přenocoval v Košířích a teprve druhý den ráno se vrátil zpět za demarkační čáru. Poté, co do republiky od Dunkerque dorazily i zbylé části brigády, byl oddíl rozpuštěn a jeho příslušníci se vrátili ke svým útvarům. Kombinovaný oddíl se stal první formací čs. zahraničních jednotek, která vstoupila na území Čech, a také první, která defillovala Prahou.

Zbytek brigády mezitím bojoval u Dunkerque až do 8. května 1945. Příští den se na československé velitelství v zámečku v obci Wormhout dostavil německý viceadmirál Frisius, jenž na místě podepsal kapitulaci celé posádky. Generálu Liškovi se vzdalo více než 10 000 nepřátelských vojáků s veškerými zásobami a výzbrojí, včetně tří malých ponorek. Brigáda však již 12. května prostor přístavu opustila a nastoupila cestu přes celé Německo do západních Čech, kde převzala střežení části demarkační linie. Dne 30. května 1945 defilovala v hlavním městě Praze před místními obyvateli i vrcholnými politickými činiteli osvobozené vlasti.

Čs. samostatná obrněná brigáda se po válce měla začlenit do nově budované československé armády. V tehdejších poměrech představovala početná a především plně motorizovaná a dokonale vybavená brigáda mohutný svazek, který co do své všestranné připravenosti neměl v rámci československé armády srovnání. V počtu středních tanků byl dokonce nejsilnějším mechanizovaným svazkem všech armád střední

Slavnostní přehlídka brigády dne 30. května 1945 v Praze.

Evropy, a celkovou údernou silou zaostával jen za čerstvě utvořeným polským tankovým sborem. Českoslovenští štábní důstojníci proto zprvu plánovali, že brigáda bude tvořit základ při formování čs. tankového vojska. Dne 1. června 1945 byl oficiálně ustaven 1. tankový sbor, přičemž naprostá většina jeho složek vznikla na základě jednotek Čs. samostatné obrněné brigády. K 1. září byl sbor vyjmut z podřízenosti americké armády a předán k plné dispozici československého velení.

Krátce nato, v říjnu 1945, došlo k další změně plánů. Již na jaře 1945 byly Košickým vládním programem za základ obnovené československé armády přímo určeny jednotky z východní fronty, a tankový sbor měl nyní vznikat na základě 1. samostatné tankové brigády v SSSR. Jednotlivé formace původní „západní“ brigády byly odeslány do různých posádek v celé republice. V pozadí stály převážně politické důvody, protože další rozvoj armády měl probíhat na základě úzké spolupráce se Sovětským svazem, k brigádě navíc nechovali důvěru komunisté, kteří její důstojnický sbor považovali za příliš „buržoazní“ a oddaný prezidentu Benešovi. Armáda se tak zbavila možnosti v rychlém čase a s minimálními dodatečnými náklady zformovat tankový svazek, jenž by byl v rámci střední Evropy unikátním. Politická rozhodnutí však předurčila nejen budoucnost brigády, ale na dlouhá léta i osud mnohých jejích příslušníků.

PADLI V BOJI...

Během operačního nasazení Čs. samostatné obrněné brigády od září 1944 zahynulo celkem 190 jejích příslušníků. Většina z nich padla během střetů s nepřítelem, řadu životů si vyžádaly i všudypřítomné miny či dělostřelecké ostřelování. Mnozí zemřeli na místě, někteří však až po několika dnech, na ošetrovnách a v nemocnicích, kam byli po zranění dopraveni. Kromě přímých bojových ztrát se někteří vojáci stali obětí dopravních nehod či nebezpečí polní služby, zvláště následkem manipulace se zbraněmi a municí.

Za svobodu padli v řadách brigády jak zkušení dobrovolníci, kteří v zahraničních jednotkách bojovali již od roku 1939, tak nově příchozí, z nichž někteří oblékali československou uniformu pouhých pár týdnů. Mezi zahynulými vojáky byli nejen Češi a Slováci, ale i příslušníci dalších národností, tedy vojáci, kteří mluvili německy, maďarsky či polsky. Mnozí padlí byli židovského původu, několik desítek mužů, zvláště z Těšínska, mělo za sebou službu v německé armádě.

Zahynulí vojáci byli pohřbíváni především v blízkém týlu, a to na hřbitovech v Adinkerke, De Panne a Bourbourgu. Ti co zemřeli po zranění, pak buď v Casselu, kde se nacházela brigádní ošetrovna, nebo v St. Omer, kam byli do kanadské nemocnice sváženi těžce ranění. Hroby příslušníků brigády se ovšem nacházejí i v Normandii, v Rouenu či v Étaples ve Francii, ale také v Klatovech a Sušici a dokonce i v Británii, kde na následky zranění od Dunkerque zemřel jeden voják ještě v srpnu 1945.

O hroby svých kamarádů se vojáci starali po celou dobu bojového nasazení, až do okamžiku, kdy 12. května 1945 zamířili do osvobozené vlasti. V poválečném období v této péči pokračovali v rámci svých skromných možností především čs. krajané ve Francii, zvláště po roce 1948, kdy oficiální čs. místa ztratila o padlé u Dunkerque zájem. Kromě krajanových sdružení vděčí dnešní Česká republika za velmi dobrý současný stav převážně většiny hrobů dlouholeté systematické práci Komise Britského společenství pro válečné hroby a francouzským i belgickým úřadům. Po roce 1989 se k nim znovu připojily i příslušné československé, respektive české orgány – jedno z předních míst trvale zaujímá Československá obec legionářská.

Z poválečných převozů ostatků padlých čs. vojáků na Čs. vojenský hřbitov La Targette u Arrasu.

ČS. SAMOSTATNÁ OBRNĚNÁ BRIGÁDA A ODKAZ BOJŮ U DUNKERQUE VE VOJENSKÉ TRADICI

Tradice bojů Čs. samostatné obrněné brigády u Dunkerque byla v Československu již krátce po válce řízeně utlumována a po únoru 1948 pak byl její odkaz zcela zapomenut. O odkaz čs. tankistů na západní frontě však po celou dobu pečovaly zahraniční organizace, především orgány Čs. obce legionářské v exilu. V Československu se boje čs. vojáků na Západě začaly znovu připomínat v polovině šedesátých let v souvislosti s uvolněním vnitropolitické situace, krátké období ale po srpnu 1968 opět skončilo. Teprve po roce 1989 se zájem oficiálních míst obnovil, a odkaz brigády se staly integrální součástí českých (československých) vojenských tradic.

V říjnu 2000 byl čestný název „Dunkerská“ udělen tehdejší 2. mechanizované brigádě, která patřila k historickým následovníkům Čs. samostatné obrněné brigády. Druhá mechanizovaná brigáda vznikla v lednu 1994 v rámci jedné fáze reorganizace armády samostatné České republiky. Její velitelství sídlilo v Sušici, od roku 1997 pak v Písku. Tradici bojovníků od Dunkerque nesla brigáda hrdě, ale nemohla o ni pečovat dlouho, neboť v rámci dalších reorganizací a snižování stavů armády byla již v červnu 2004 jako samostatný svazek zrušena. V současné době nemá tradice Čs. samostatné obrněné brigády přímého nositele, je však začleněna do širšího komplexu tradic české i slovenské armády a pravidelně připomínána.

Velice aktivní je vzhledem k tradici bojů u Dunkerque obnovená Čs. obec legionářská. Pravidelně pořádá zájezdy na místa bojů a různé pietní akce. Dosavadního vrcholu dosáhly její snahy v roce 2010, kdy při příležitosti 70. výročí záchrany britského expedičního sboru z dunkerského přístavu (operace *Dynamo*), Čs. obec legionářská zorganizovala k Dunkerque dvě výpravy (jednu z ústředí obce, druhou pak z liberecké pobočky). Na místě členové obou delegací uctili památku československých a spojeneckých vojáků, kteří v okolí bojovali v roce 1940 i v letech 1944–1945. Liberecká pobočka ČsOL dokonce iniciovala navázání partnerství mezi městy Liberec a Dunkerque. V Dunkerque byla odhalena pamětní deska se jmény zahynulých příslušníků brigády, a jedna ulice byla slavnostně pojmenována po generálu Aloisi Liškovi. Čs. obec legionářská ovšem o odkaz brigády a jejích příslušníků pečuje i nadále; podpořila vznik odborné publikace na toto téma a také několik informačních, propagačních i odborných akcí, stejně jako další výzkum problematiky.

Znak bývalé 2. mechanizované brigády Armády České republiky.

ČESKOSLOVENŠTÍ VOJÁCI VE FLANDRECH

Již během první světové války zanechali českoslovenští legionáři stopy na mnoha místech Francie. Těmi nejviditelnějšími dodnes zůstávají válečné hřbitovy, vojenská oddělení na civilních hřbitovech či skupinové i jednotlivé hroby. Největší se nachází ve Vouziers-Chestres v Ardenách, další nalezneme například v Cernay, v Cognacu a Jarnacu v departementu Charente nebo v Minaucourt-Les-Mesnil a dalších lokalitách na Marně. Nepochybně neznámějším a nejnavštěvovanějším pietním místem však zůstává Československý vojenský hřbitov **La Targette** u Neuville-Saint-Vaast severně od Arrasu. U původního památníku Roty Nazdar, postaveného v meziválečném období z prostředků veřejné sbírky krajanů a legionářských spolků, vyrostlo od roku 1959 čestné pohřebiště. Postupně na něm spočinuly ostatky téměř dvou set příslušníků československých legií z let 1914–1918 i zahraniční armády z druhé světové války, soustředěných péčí čs. krajanů celkem ze sedmi desítek hřbitovů z celé Francie.

Hroby na La Targette tak symbolizují spojení prvního a druhého odboje, společný odkaz mužů, kteří ve dvou světových válečných konfliktech položili své životy za samostatný, svobodný československý stát. Náleží mezi ně i 65 padlých od Dunkerque, jejichž ostatky sem byly zásluhou krajanového Sdružení čs. dobrovolníků ve Francii přemístěny z městského hřbitova v Bourbourgu, v jednotlivých případech i z jiných míst někdejších bojů.

Převážná většina zahynulých vojáků Čs. samostatné obrněné brigády je ovšem dodnes pochována na původních hřbitovech rozestých v menší či větší vzdálenosti okolo Dunkerque ve francouzsko-belgickém příhraničí. Ostatně v celé tato oblasti, tedy ve francouzském regionu Nord-Pas-de-Calais (departement Nord), respektive v belgické provincii West-Vlaanderen, probíhaly velmi těžké boje jak v první, tak i ve druhé světové válce. Spojenecké i německé vojenské hřbitovy tak dodnes tvoří neodmyslitelnou kulisu tamní krajiny, a připomínají dávná dramata statisíců mužů armád, které se tu opakovaně střetávaly.

Na britském vojenském hřbitově jižně od belgického městečka **Adinkerke** (*Adinkerke Military Cemetery*), nacházejícím se v těsném sousedství dálnice jen tři kilometry od hranic s Francií, je spolu s vojáky Britského společenství i jiných národností padlými v obou světových válkách pochováno celkem 40 čs. vojáků, z toho jeden neznámý. V tomto případě se jedná o hřbitov soustřeďující největší počet hrobů čs. vojáků v oblasti, jenž každoročně v květnu přitahuje pozornost tradičním vzpomínkovým průvodem veteránů, rodin padlých, představitelů místní samosprávy a oficiálních hostů.

ODKAZ BOJŮ U DUNKERQUE

Na britském vojenském hřbitově v belgickém Adinkerke je pochováno 40 příslušníků Čs. samostatné obrněné brigády.

Přibližně o šest kilometrů dále východním směrem, ve **Veurne (Furnes)**, lze navštívit obecní hřbitov a jeho britské vojenské oddělení (*Veurne Communal Cemetery Extension*), kde se mezi takřka osmdesáti hroby vojáků Britského společenství nacházejí dva hroby čs. vojáků. Ještě na belgické půdě, z Veurne ve vzdálenosti asi osmi kilometrů směrem k pobřeží, se na okraji letoviska **De Panne** rozkládá obecní hřbitov (*De Panne Communal Cemetery*). Jeho součástí je vedle belgického vojenského oddělení také úsek, kde jsou pohřbeni vojáci Britského společenství, v jedné řadě pak osm čs. vojáků.

Ostatní místa posledního odpočinku čs. vojáků je možné navštívit již na francouzském území. V těsném sousedství staré soustavy opevnění, u tvrze Fort des Dunes nedaleko pobřeží na východním okraji

Francouzský vojenský hřbitov v Leffrinckoucke.

Vojenské oddělení městského hřbitova v Dunkerque.

Dunkerque v **Leffrinckoucke**, se nachází francouzský vojenský hřbitov. Spolu s francouzskými vojáky, padlími většinou na jaře a v létě 1940, zde v polozapomnění zůstává šest hrobů neznámých čs. vojáků, kteří v letech 1944/45 zemřeli po zranění v německém zajetí. Podobně neidentifikováno je zatím rovněž sedm příslušníků brigády, kteří jsou pohřbeni na nedalekém vojenském oddělení městského hřbitova přímo **v Dunkerque-Rosendaël** (*Dunkirk Town Cemetery*), a to spolu s vojáky Britského společenství, padlími v obou světových válkách.

Jihozápadně od Dunkerque lze navštívit již zmíněné městečko **Bourbourg** a jeho hřbitov, na němž bylo během bojů pohřbeno nejvíce čs. vojáků, zejména padlí a zemřelí ze západního úseku perimetru. Původní

Vojenské oddělení obecního hřbitova v Casselu.

místo jejich uložení je možné podle dobových fotografií dobře určit i dnes, a totéž platí i pro některé lokality v samotném Bourbourgu jako někdejší posádce 1. tankového praporu. V historickém městě **Cassel**, vzdáleném přibližně 25 kilometrů na jih od Dunkerque, jsou na britském vojenském oddělení městského hřbitova (*Cassel Communal Cemetery Extension*) pochováni ostatky dvanácti čs. vojáků, kteří jednak zemřeli po zranění na tamní brigádní ošetřovně, jednak přišli o život na jižním úseku perimetru.

Za prohlídku rozhodně stojí také rozsáhlý vojenský hřbitov Britského společenství v **Longuenesse** u **St. Omer** (*Longuenesse/St. Omer Souvenir Cemetery*), poskytující místo posledního odpočinku spojeneckým vojákům z obou světových válek. Mezi nimi se nalézá i 35 hrobů čs. vojáků, z toho 27 jmenovitě označených. Většina z těchto mužů přitom zemřela v tamní kanadské vojenské nemocnici, kam byli převáženi ti nejvážněji zranění, zatímco těla několika dalších vojáků zde spočinula až po válce, během exhumací a převozů z původních míst uložení na německých vojenských hřbitovech.

Posledně jmenovanou kategorii pohřbených čs. vojáků v této oblasti uchovává také kanadský vojenský hřbitov u **Leubringen** poblíž Calais (*Calais Canadian War Cemetery Leubringen*), kde jsou spolu s vojáky Britského společenství a příslušníky polské exilové armády uloženy ostatky šesti vojáků brigády.

Známo je i několik dalších vzdálenějších lokalit, kde jsou čs. vojáci jmenovitě pohřbeni: dva na vojenském hřbitově v normandském **Bayeux** (*Bayeux War Cemetery*), po jednom v **Chouain** (*Jerusalem War Cemetery Chouain*), v **Rouen** (*St. Sever Cemetery Extension Rouen*) a v **Étaples** (*Etaples Military Cemetery*).

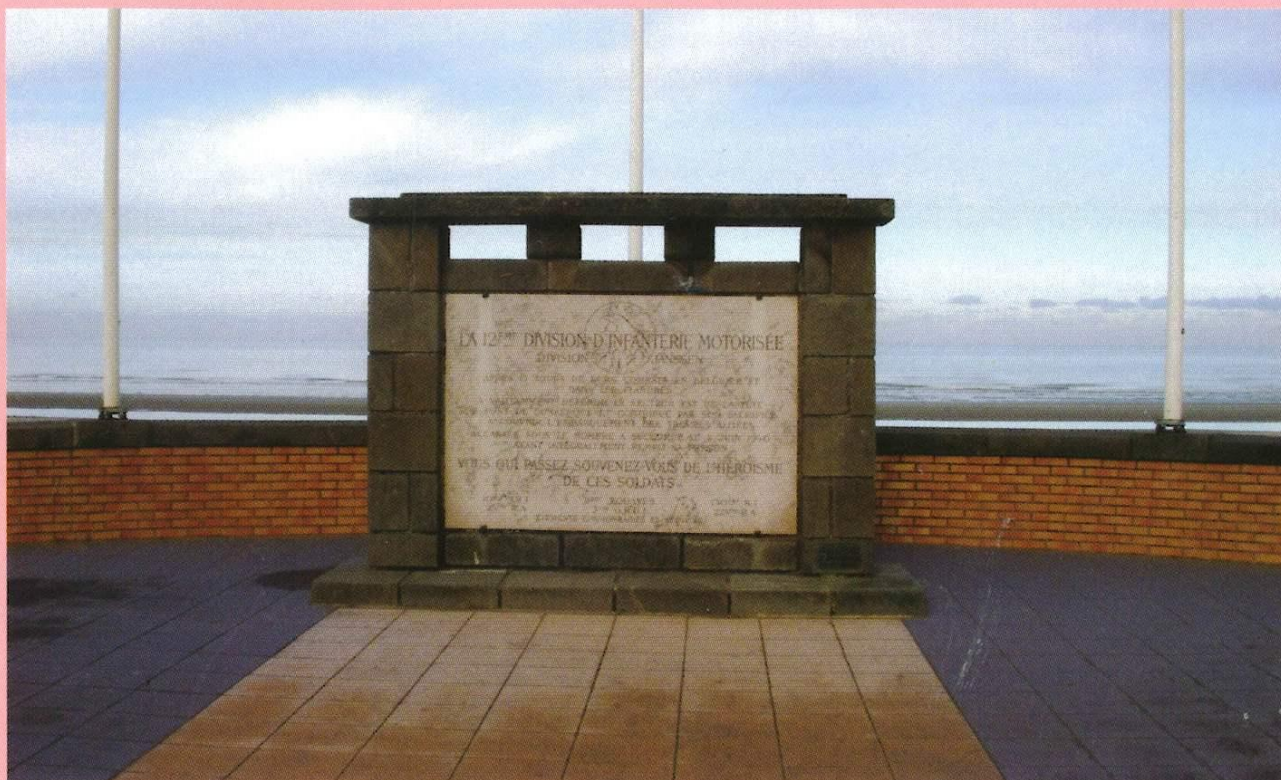
Kromě těchto pietních míst nabízí připomínku působení Čs. samostatné obrněné brigády u **Dunkerque** rovněž řada jiných lokalit, zčásti i v samotném přístavu. Nejseverněji položené francouzské přístavní město, za války citelně poničené, prošlo složitou poválečnou obnovou, při níž hlavní roli sehrálo hledisko hospodářské perspektivy. Některé historické budovy byly přesto nákladně rekonstruovány a původně výrazné stopy války postupně zaceleny. Vzpomínky na ni se dnes soustřeďují v první řadě na operaci *Dynamo*, tedy úspěšnou evakuaci britského expedičního sboru a části francouzských jednotek v létě 1940, v městském muzeu je ale zařazena i část expozice, která ukazuje podíl Čechoslováků na osvobození Dunkerque v květnu 1945. U bastionu č. 32 v centru města je také nově osazena pamětní deska, připomínající padlé čs. vojáky, a jedna z dunkerských ulic nese od května 2010 jméno generála Aloise Lišky.

Bezprostřednímu i širšímu okolí přístavu ale již zcela dominuje rozsáhlá průmyslová zóna i nová komunikační síť, která především na západním úseku někdejšího bojiště výrazně proměnila původní krajinu i dispozici zástavby. V rozlehlém prostoru mezi **Mardyckem, Grande Synthe a Loon Plage** se z ní proto zachovalo – až na několik farem, o něž se v letech 1944/45 sváděly urputné boje – jen velmi málo.

Orientovat se lze mimo jiné podle místní železniční tratě, rozdělující západní úsek bývalého perimetru na dvě části, z nichž ta jižněji položená otevírá pohled na oblast, ve které se Čechoslováci, Francouzi a Britové pokoušeli dobýt areál továrny **Filature** a přilehlé farmy. Objekty původní továrny byly sice zcela přestavěny a také jejich severozápadní okolí překryl rozlehlý průmyslový komplex, úsek na úzkém pruhu břehu podél průplavu Bourbourg – Veurne ale poskytuje přesnější představu o průběhu bojů v dubnu 1945. To se týká jak konfigurace terénu na směrech útoku, tak i některých jeho cílů, včetně několika dnes rekonstruovaných farem, například Baes, Vermersch, Vanherseck nebo Steevenoo. V těsném sousedství továrny se nachází i jediný památník, který tyto události připomíná – je však věnován pouze vojákům tehdy nasazených francouzských jednotek.

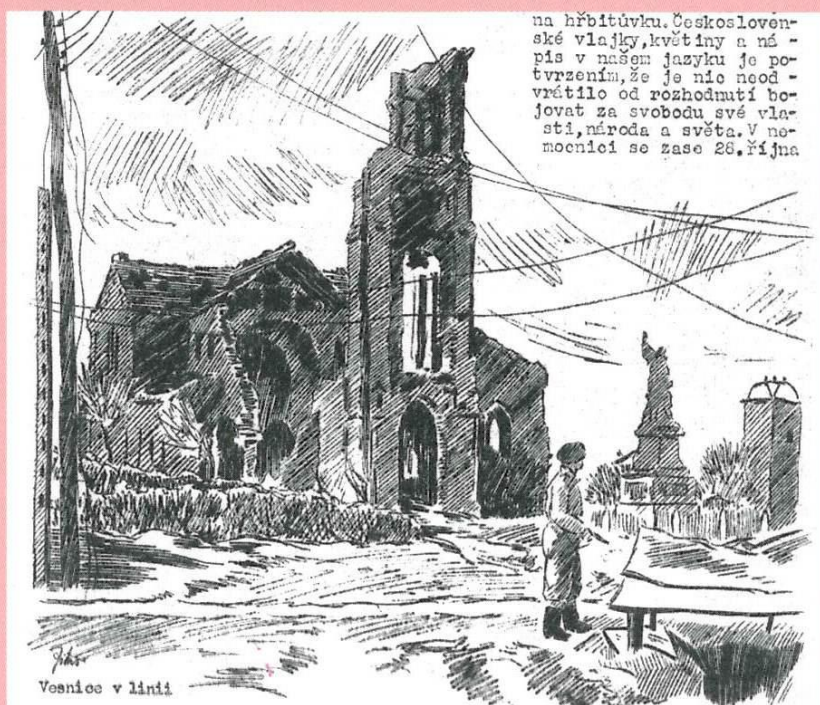

Francouzský vojenský památník u továrny *Filature*.

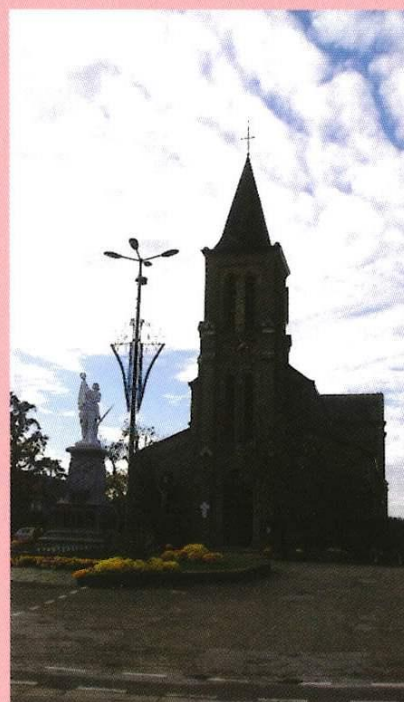

Památník bojů francouzských oddílů u osady Bray Dunes Plage v roce 1940.

Někdejší východní úsek perimetru si naopak v mnohém uchoval podobu, která se zejména ve venkovských partiích příliš neliší od válečných let. To platí především pro pobřeží La Manche východně od přístavu, zvláště v případě takřka nedotčeného několikakilometrového pásu dun (nyní přírodní rezervace) po obou stranách obce **Bray Dunes**. Právě zde probíhala „země nikoho“, často navštěvovaná hlídkami obou soupe-

Ruiny kostela v Ghyselde, jak je zachytil československý voják na podzim 1944.

Současný vzhled kostela v Ghyselde.

Deska v městečku Wormhout, připomínající kapitulaci německé posádky Dunkerque.

řících stran, kde také zahynulo několik čs. vojáků. Na pobřežním bulváru v obci se mimo jiné nalézá i památník věnovaný francouzské obraně úseku v roce 1940.

Aktivní bojovou činností brigády v jižní části východního úseku připomíná především obec **Ghyvelde** a její širší okolí, kudy čs. vojáci postupovali při obou útočných akcích na přelomu října a listopadu 1944. Dobový ráz si uchovala náves s kostelem, některé ulice i cesty, zejména směrem na osadu **Le Meulhouck**, jenž patřila k jednomu z cílů útoku. Zde je také možné bez obtíží objevit několik budov bývalého německého velitelství, a nedaleko odtud také farmy, které čs. vojáci během boje ovládli. Za všechny lze uvést farmu Le Grand Colombier, tvrdě hájenou protivníkem během útoku čs. vojáků 28. října 1944.

Rozsáhlou oblast na jih odtud obléhaný protivník na podzim 1944 zaplavil, dochované stopy války však můžeme hledat v historickém městečku **Bergues**. Blízký Fort Vallieres patřil po jistou dobu k jednomu ze středisek německé obrany v tomto úseku. Hlavní komunikace z Bergues zavede zájemce po dvaceti kilometrech jižním směrem do obce **Wormhout**, kde v zámečku sídlilo velitelství Čs. samostatné obrněné brigády. Z původního objektu se však dochovala pouze zeď, osazená pamětní deskou, která připomíná kapitulaci německé posádky Dunkerque 9. května 1945.

Na relativně malém prostoru historického území Flander se tak návštěvník může seznámit s řadou památek a míst, bezprostředně spjatých s bojem československých vojáků za svobodu vlasti v letech druhé světové války.

Vydala Československá obec legionářská v roce 2011
u příležitosti 90. výročí jejího založení